

УДК 371.671

ЦІЛІ І ЗАВДАННЯ ПІДГОТОВКИ МОЛОДІ ДО ЖИТТЯ І ПРАЦІ У ШКІЛЬНІЙ ДОКУМЕНТАЦІЇ ПІДКАРПАТСЬКОЇ РУСІ (1919 – 1939 рр.)

Кевпанич Маріанна Миколаївна

м.Ужгород

Значну роль у здійсненні системи освіти в Україні відіграють проблеми підходу до впровадження методів організації навчання і виховання, які здатні розвивати науково-методологічну пошуковість, педагогічне новаторство; сприяють підготовці молоді до життя в процесі формування рис, які в подальшому знайдуть своє втілення у системі соціальних ролей: громадянина, трудівника, сім'янина. У статті розкриваються цілі і завдання шкільної документації Підкарпатської Русі (1919 – 1939) у підготовці молоді до життя і праці. У подальших дослідженнях аналізуватимуться психологічні основи підготовки молоді до життя і праці у школах Підкарпатської Русі 1919 – 1939 років.

Ключові слова: учнівська молодь, підготовка до життя і праці, шкільна документація, Підкарпатська Русь.

Проблема підготовки молоді до життя і праці ніколи не втрачає своєї актуальності. Вже віддавна суспільний розвиток пов'язувався із спроможністю соціальних інститутів (в яких головне місце посідає школа) організувати передачу досвіду попередніх поколінь наступним. В контексті такої загальної суспільної мети, проблема готовності молоді до сприйняття, використання та вироблення нового досвіду є однією з центральних. У зв'язку з цим головне завдання суспільного виховання, насамперед школи, якраз і полягає у підготовці молоді до життя і праці.

В сучасних умовах стрімкого розвитку інформаційного суспільства до цієї вимоги додається ще й потреба у формуванні готовності молоді до життя і праці в швидко змінних і не прогнозованих обставинах суспільного прогресу. Цей виклик передбачає пошук нових підходів до організації передачі досвіду попередніх поколінь, що спонукає дослідників, крім іншого, до нового прочитання сторінок історії освіти і школи.

Питання розвитку освіти і школи Закарпаття 20-30 років ХХ століття неодноразово привертало увагу дослідників. Цей відносно короткий час у історії краю став цінною скарбницею, що надихає на творчі злети сучасних педагогів, як науковців, так і практиків.

У суспільних умовах реформування освіти, що здійснюється на принципах, визначених Законом України "Про загальну середню освіту", виникає необхідність нових якісних змін у галузі освіти, обґрунтування мети, змісту, методів навчання і виховання, які сприяли б формуванню соціально активної особистості. Зміна ідеології освіти і, відповідно, її мети щодо розвитку особистості учня ставить перед суспільством проблему історико-педагогічного дослідження розвитку сучасної школи. Аналізуючи тенденції розвитку системи освіти Закарпаття в період перебування в складі Чехословаччини (1919-1939 р.р.), створюють передумови вдосконалення змісту освіти на сучасному етапі розвитку.

Основні етапи розвитку шкільної освіти й педагогічної думки на західноукраїнських землях досліджували українські педагоги: Л.Вовк, С.Золотухіна, А.Ігнат, Д.Герцюк, М.Євтух, Т.Завгородня, Н.Дем'яненко, В.Кемінь, М.Коваль, І.Курляк, Н.Калениченко, В.Кравець, С.Лаба, Б.Мітюров, І.Руснак, В.Смаль, В.Майборода, Ф.Науменко, В.Сагарда, О.Сухомлинська, М.Стельмахович, М.Чепіль, Б.Ступарик, М.Ярмаченко та ін.

Питання розвитку освіти на Закарпатті у різні історичні періоди розглядали науковці краю В.Гомонай, О.Бенца, В.Россул, М.Коваль, М.Кляп, М.Кухта, О.Машталер, І.Небесник, О.Пилип, М.Ричалка, Г.Розлуцька, Е.Русинко, В.Турияця, О.Фізеші, В.Химинець, А.Чума та ін.

Особливу роль в процесі становлення і розвитку націо-

нальної свідомості в Закарпатті у 1919 – 1939 роках відіграли такі прогресивні педагоги та освітньо-культурні діячі, як А.Волошин, О.Маркуш, В.Бірчак, А.Алишківич, П.Лінтур, І.Панькевич, А.Штефан, Л.Гайдукевич та ін., які виступали за ідеали народної педагогіки.

Наявність досить значної кількості досліджень про шкільну освіту на Закарпатті освітніми діячами різних напрямків та ідеологій лише підкреслює важливість досліджуваної теми. Оскільки питання підготовки учнівської молоді до життя і праці не було предметом окремого аналізу, то це і обумовило актуальність розглядуваної нами проблеми.

Мета роботи полягала у вивченні цілей і завдань підготовки учнів до життя і праці, відображених у шкільній документації Підкарпатської Русі 1919 – 1939 років, що дає нам можливість з'ясувати загальні тенденції розвитку системи підготовки молоді до трудової діяльності.

Утворення Чехословацької Республіки в кінці жовтня 1918 року і включення Закарпаття до її складу під офіційною назвою "Підкарпатська Русь" у вересні 1919 року створило якісно нові умови для розвитку освіти і культури. Згідно з Конституцією Чехословацької Республіки 1920 року Закарпаття (Підкарпатська Русь) отримало власний парламент, до компетенції якого належали питання мови, шкільництва та релігійних вірувань. Для вирішення освітніх проблем в Ужгороді було створено Крайовий шкільний реферат на правах відділу Міністерства шкільництва і народної освіти [13, с.3].

Спираючись на досягнення світової педагогічної науки, у роки діяльності національних урядів, проходили значні зміни у сфері освітнього будівництва. Становище шкільної освіти на Закарпатті регулював Малий шкільний закон від 13 липня 1922 року, який встановлював нормативи діяльності навчальних закладів та був спрямований на виховання молодого покоління [8].

На першому учительському конгресі у квітні 1920 року в Ужгороді була визначена концепція змісту освіти в усіх типах шкіл Підкарпатської Русі. А.Алишківич зазначав, що школа "мусить бути збудована на демократичних принципах, а зміст шкільної освіти має бути підпорядкований національно-державному вихованню в такій мірі, щоб виховувати добрих, чесних горожан-патріотів, які будуть всім серцем любити свій рідний народ і свою землю" [1, с.5]. Тому головним завданням був пошук нових підходів до виховання з урахуванням духовних потреб дитини, її природних і інтелектуальних можливостей. Основною цілю – "душа дитини" з її потребами, вподобаннями, можливостями. Педагоги, підкреслював Л.Гайдукевич, вже з раннього дитинства "із тисячі вроджених добрих і злих її прикмет мають розбудити в дитини любов і пошану до ближніх, пристосувати її до самостійності, скерувати вироблення всебічної практичності в майбутньому суспільному житті" [3, с. 108].

Після введення шкільної реформи уряд Чехословацької Республіки намагався впорядкувати навчальний процес в школах Підкарпатської Русі. Було розроблено методичний збірник "Нормальних учених основ для народних (початкових) шкіл" для вчителів, в якому визначалася загальна мета виховання, яка ставила перед школою завдання "не лише механічно поняття групувати, але дати ученика основи трудового способу (методу), щоб ученики в життю могли даліше учитися и образоватися". Одночасно акцентувалася увага на підготовці молоді до самостійного життя і праці [9, с.51].

Програми та навчальні плани для всіх типів шкіл були складені згідно програм для чехословацьких шкіл, із врахуванням мовних особливостей Підкарпатської Русі [6, с.102-

103]. Зміст навчального матеріалу повинен забезпечувати нерозривний зв'язок навчання із практичними потребами життя, із оточуючим середовищем, ґрунтуватися на національно-естетичній основі, відображати специфіку й особливості історичних, соціально-політичних, природно-географічних, господарсько-побутових, культурних, релігійних аспектів життя народу.

“Нормальні учебні основи для народних шкіл” для всіх типів народних шкіл на Підкарпатській Русі, виданий шкільним рефератом і розісланий всім народним школам для вчителів, котрі зобов'язані були застосувати його до місцевих обставин і виробити на основі нього місцевий “подробний учебний план”. Для горожанських шкіл та гімназій навчальний план мав також багато спільного із програмою для народних шкіл.

Навчальний план складався з пояснювальної записки та основної частини. Пояснювальна записка розкривала мету та структуру викладання предмету, а основна частина пропонувала навчальний матеріал, розподілений за роками навчання (класами) [10, с. 25].

Важливими в змісті освіти були предмети гуманітарного циклу: релігія, крайові мови (чеська, українська, латинська, російська, німецька, французька), історія та природничо-математичного циклу: математика, землепис (географія), природопис, хімія, фізика, нарисна геометрія, малювання, пропедевтика філософії, краснопис, гімнастика, співи. Для вивчення української мови відводилися чотири години на тиждень, чеської – три години. У старших класах вивчали господарство, домоводство для дівчат. Ці предмети мали практичне значення. Проводилися лабораторні заняття, екскурсії, гурткова робота. Застарілі методи навчання змінили на нові методики, в яких важливе місце належало наочності, “живому” спілкуванню учнів, практичному застосуванню набутих знань та умінь, спостереженню, ілюстрації, дослідям, демонстраційному експерименту, лабораторним роботам тощо. Для забезпечення навчального процесу більшість освітніх навчальних закладів мали належне матеріально-технічне забезпечення (обладнані приладами і наочними посібниками кабінети, бібліотеки для вчителів та учнів тощо). Завдяки реалізації принципів наочності, доступності, зв'язку навчання з життям забезпечувалася належна підготовка учнів.

Термін навчання тривав вісім років. До кола початкової науки входило вивчення горожанської науки і виховання, малювання, ручні предмети і предмети науки. На нижчому ступені початкова наука “стала основою загального виховання” [10, с.39]. Матеріал розподілявся за роками навчання: 1 клас – родинний дім, життя сім'ї, школа, життя в школі, община, порядок у ній, заняття людей, чемність, ввічливість, чистота, порядок та ін.; 2 клас – докладніше матеріал 1 класу, а також: село, околиця, городи, сади, ниви, поле, ліс, пасовисько та ін. Предметні науки починали вивчатися на середньому ступені народної школи. До них належало краєзнавство, землепис (географія), історія, природопис і фізика. Основну роль у навчанні 3-5 років відводилося краєзнавству. На його уроках вивчалось Закарпаття в загальному контексті Чехословацької Республіки; елементи виробничо-економічних, правознавчих, історико-культурних відомостей із життя рідного краю і Чехословацької республіки; назви сусідніх держав. На уроках з краєзнавства учні здобували ще знання з гігієни, астрономії [7, с. 103].

Література та джерела

1. Алиськевич А. Типи шкіл. Якої школи нам треба /А.Алиськевич // Учитель. – Ужгород, 1920.– Ч. 1. – С.1-5
2. Волошин А. Методика народно-шкільного навчання (На правах рукопису) /Августин Волошин – Ужгород, 1935. – 113 с.
3. Гайдукевич Л. Добрі і злі свойства виховуючого / Л.Гайдукевич// Учитель. – 1927. – Ч. 3. – С.107-109
4. Гайдукевич Л. Моральне виховання / Л.Гайдукевич // Учитель. – 1926. – Ч.4-6. – С.79-90
5. Грицяк М. Соціальний інстинкт / М.Грицяк // Учитель. – 1931. – Ч. 9. – С.188-190
6. Клима В. Школьное діло і просвещеніє на Подкарпатской Руси / В.Клима // Подкарпатская Русь за годы 1919 – 1936. – Ужгород, 1936. – С. 101-105.
7. Лизак І. Руководство для учительства народных школ на Подкарпатской Руси/ І.Лизак – Ужгород: Книгопечатня оо. Василян, 1933.

Предмети скеровували інстинкти, прищеплювали учням правильні звички і відсіювали погані, давали чіткі поняття, удосконалювали бесіду і здібності. Завданням вивчення шкільних предметів було “пізнання людини, природи і суспільства, розвиток духовності учня для виконання в подальшому ним суспільних завдань. Метою предметних наук було подати учням предметну основу для формування світогляду і пристосованості до життя” [10, с.40-42]. Беручи за основу навчання, засобами кожного предмета, необхідно було також здійснювати “моральне виховання учнів, послідовно від найнищих до найвищих класів на кожному уроці” [4, с.79].

А.Волошин, розробляючи методику народно-шкільного навчання, приділяє увагу розробці навчальних планів і програм, у яких особливе місце відводив навчанню та вихованню [2]. Змісту навчання полягав в залученні молоді до загальнолюдських цінностей і цінностей національного буття, визначенні системи наукових знань про природу і суспільство, людське мислення, творчу діяльність, світоглядних, моральних, естетичних ідей та відповідної поведінки, якими повинен оволодіти учень в процесі навчання.

На думку В.Увальського, у вихованні важливе місце посідають навчальні предмети, які в суспільному житті найбільш вагомі і потрібні для вирішення життєвих труднощів [12, с.93]. Тому педагогічна вимога щодо змісту освіти полягала в досягненні основної мети виховання, яка тісно пов'язана з поглядами та призначеннями людини.

Великого значення виховання учнів, готових до життя в суспільстві, надавав і педагог М.Грицяк. У статті “Соціальний інстинкт” він розвиває думку, що в школі закладається основа подальшого суспільного життя [5, с.189]. Школа може допомогти учням правильно зрозуміти життя. Вона модель суспільства, суспільного життя. Її вплив повинен допомагати по-новому осмислити знайомі життєві завдання, побачити нові завдання та оволодіти засобами їх вирішення. Навчити учнів самостійно розкривати, розвивати та реалізовувати свій життєвий потенціал.

Вироблення методичного підходу підготовки учнівської молоді до життя і праці в навчанні, вихованні, відтворенні ними знань, засвоєнні умінь і навичок, розвитку творчих здібностей до реального життя в кінцевому результаті знайде позитивне відображення в їх життєвому досвіді.

Здійснене нами дослідження шкільної документації Підкарпатської Русі засвідчило, що можливості розвитку учнівської молоді у підготовці до життя закладені у змісті і організації життєдіяльності школярів:

- поєднання навчання і виховання в єдиному педагогічному процесі;
- визначення і удосконалення методів підготовки молоді до життя і праці;
- поєднання навчання учнів з суспільно-корисною продуктивною працею, здібностями і потребами;
- розкриття педагогічної суті прогресивних форм зв'язку школи з життям;
- вплив суспільства на підрастаюче покоління і процес організації життя учнівської молоді;
- визначення ролі праці і її вплив на духовне життя учнівської молоді.

У подальших дослідженнях аналізуватимуться психологічні основи підготовки молоді до життя і праці у школах Підкарпатської Русі.

- 123 с.
8. Малий школьний закон на Чехах // Учитель. – 1921. – Ч. 6. – С.91-96
  9. Нормальні учебні основи для народних (початкових) шкіл // Урядовий вісник. – Ужгород, 1934. – Ч. 4-5. – С.49-140
  10. Розпорядження Міністерства Школярства і Народної освіти з дня 6. Мая 1930. Чис. 47. 415 – 1, котрим упорядковуються нормальні учебні основи для народних шкіл // Урядовий вісник школьного реферату кураєвого уряду Подкарпатської Русі. Прилога «Учителя». – 1930. – Ч. 8. – Ужгород. – 1930. – Ч. 8. – С.25-200
  11. Химинець В.В. Освіта Закарпаття: монографія /В.В. Химинець, П.П.Стрічок, Б.М.Качур, М.І.Талапканич. – Ужгород: «Карпати»; Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2009. – 464 с.
  12. Увальський В. Розвиток індивідуальних і соціальних почуттів та виховання/ В.Увальський // Подкарпатська Русь. – 1928. – Ч. 2. – С.91-97
  13. Pesnaj. Skolstvi na Podkarpatske Rusi v pritomnosti. – Stan nakladatelstvi v Praze, 1933. – 51 s.

Значительную роль в осуществлении системы образования в Украине играют проблемы подхода к внедрению методов организации образования и воспитания, которые способны развивать научно-металогический поиск, педагогическое новаторство: способствуют подготовке молодежи к жизни в процессе формирования черт, которые в дальнейшем найдут свое воплощение в системе социальных ролей: гражданина, труженика, семьянина. В статье раскрываются цели и задания школах Подкарпатской Руси (1919 - 1939 годов) в подготовке молодежи к жизни и труду. В дальнейших исследованиях анализируются психологические основы подготовки молодежи к жизни и труду в школьной документации Подкарпатской Руси 1919 – 1939 годов.

Ключевые слова: учащаяся молодежь, подготовка к жизни и труду, школьная документация, Подкарпатская Русь.

Problems to approach the introduction of methods of educational organization capable to develop scientific and metalogical search, pedagogical innovation play the significant role in implementation of educational system in Ukraine. These are: to promote preparation of youth for life in the course of formation of characteristics which find further implementation in the system of social roles: citizen, worker, married couple. The development of methodical approach to preparing of pupils for the living and working, development of creative skills to real life eventually find a positive reflection of their life experience. In the article the author has considered the purposes and tasks of school of Subcarpathian Russia (1919 – 1939) in the preparation of youth for life and work. In subsequent studies psychological bases of preparation of youth for life and work in school documentation of Subcarpathian Russia of 1919 - 1939 have been analyzed. Educational requirements for the content of education have been to achieve the main goal of education, which was closely linked with those of human views and appointment.

Key words: pupils, preparation for life and work, school documentation, Subcarpathian Russia.

УДК 377: 1(79)

ІК-КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ДИСЦИПЛІН ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ – ВИМОГА ЧАСУ

Кепша Ольга Михайлівна

м.Кривий Ріг

У статті здійснено аналіз визначень поняття інформаційно-комунікаційної компетентності за ключовими ознаками. Проаналізовано сутність ключових ознак інформаційно-комунікаційної компетентності. З метою розкриття змісту явища «інформаційно-комунікаційна компетентність», розглянуто його складові. Уточнено значення поняття «інформаційна компетентність» на основі інтеграції ключових компетенцій. Запропоновано авторське визначення поняття ІК-компетентність викладачів загальноосвітніх дисциплін.

Ключові слова: компетентність, інформаційно-комунікаційна компетентність, інформація, комунікація, викладач.

Постановка проблеми. Динамічна інформатизація суспільства, інтеграція української освіти до загальноєвропейської та світової системи освіти, системне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в усі галузі економічного та суспільно-політичного життя зумовили необхідність підготовки кваліфікованого і компетентного викладача, насамперед, у сфері професійно-технічної освіти, професійно мобільного, який здатний до творчої праці, професійного самовдосконалення і впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виробничий процес. На сьогодні проблема розвитку відпо-

відної компетентності – інформаційно-комунікаційної (ІК-компетентність) – викладачів загальноосвітніх дисциплін професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) залишається пріоритетною. Саме розвиток відповідного рівня ІК-компетентності дозволить викладачам повною мірою використовувати можливості сучасних інформаційних джерел для підвищення свого професійного рівня, впроваджувати свій професійний потенціал під час навчально-виховного процесу. Розвиток професійної ІК-компетентності має відбуватися інтегровано, у поєднанні з психолого-педагогічними дисциплінами для досягнення основної мети – формування мобільних, конкурентоздатних учнів, готових до сучасних вимог на ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З'ясовано, що вчені визначають латинське походження поняття «компетентність» (від «competentes», «competentis» як явище, що означає «відповідний», «здатний»). Компетентний – той, хто має знання в тій чи іншій галузі. Компетентність – володіння відповідною компетенцією, сукупність особистісних якостей викладача, зумовлених досвідом його діяльності в певній соціальній і особистісно-значимій сфері [1]. Нині досить актуальним є питання розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності викладача загальноосвітніх дисциплін, як складової професійної компетентності. Аналіз попередніх досліджень свідчить, що проблемі розви-